

УДК 378.147:811.111

ПЕРЕКЛАД ЯК ЗАСІБ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Макухіна С. В.

Статтю присвячено питанням перекладу, як важливого засобу спілкування між індивідами, які розмовляють різними мовами та належать до різних культур. Стаття аналізує переклад як міжмовне комунікативне явище. Процес перекладу визначений мовними нормами, комунікативними ситуаціями, функціональними параметрами первинного тексту та перекладацьких норм. Визначено роль та завдання перекладача у процесі міжкультурної комунікації індивідів. Наголошується на тому, що індивідуальність перекладача має значний вплив на вторинний (перекладений) текст.

Ключові слова: комунікація, міжкультурна комунікація, переклад, мовні норми.

Статья посвящена вопросам перевода, как важного средства общения между индивидами, которые разговаривают на разных языках и принадлежат к разным культурам. Статья анализирует перевод как межязыковое коммуникативное явление. Процесс перевода определен языковыми нормами, коммуникативными ситуациями, функциональными параметрами исходного текста и переводческих норм. Определена роль и задача переводчика в процессе межкультурной коммуникации индивидов. Подчеркивается большое влияние индивидуальности переводчика на вторичный (переведенный) текст.

Ключевые слова: коммуникация, межкультурная коммуникация, перевод, языковые нормы.

The article is concerned with the problems of translation as an important means of communication between the persons, who speak different languages and belong to different cultures. The article analyzes translation as an interlingual communicative event. The process of translation is determined by the norms of the languages, the communicative situations, the functional parameters of the primary text and the translation norms. It was determined the role and the task of translator in the process of intercultural communication of individuals. It was stressed that the personality of the translator (interpreter) has a great influence on the secondary (translated) text.

Key words: communication, intercultural communication, translation, linguistic norms.

Лінгвістична наука про переклад є ще зовсім молодою. Досі вона навіть не має загальноприйнятої назви. У різних джерелах можна знайти такі терміни як: “перекладознавство”, “транслатологія”, “теорія перекладу” та ін. Лише з початку другої половини двадцятого століття дослідження особливого виду мовленнєвої діяльності, яку називають “перекладом”, почали формуватися в самостійну лінгвістичну дисципліну.

Переклад – це, безсумнівно, дуже давній та важливий різновид людської діяльності. Без неї важко було б уявити такі важливі історичні події як: створення великих імперій, населених численними та багатомовними народами, утвердження культури правлячої нації, розповсюдження релігійних та соціальних вчень [3, с. 4].

За допомогою перекладу здійснюється опосередковане спілкування людей, які належать до різних культурних товариств, де культурним посередником є перекладач. У зв’язку з цим багатьма вченими визнається той факт, що переклад означає не тільки перехід від однієї мови до іншої, але й від однієї культури до іншої [3, с. 3, 5, с. 4].

Виступаючи посередником між двома мовами, переклад неодмінно стикається з таким явищем, як культура, адже мова – це, перш за все, феномен культури. Переклад – це “унікальна сфера мовленнєвої діяльності, де мають

значення не тільки різні мови, але й різні культури, а часом і різні цивілізації” [5, с. 4].

Мета статті полягає в різнобічному вивченні проблеми міжкультурної комунікації із особливою увагою до мови як одного із основних засобів спілкування.

Актуальність проблеми привертала увагу багатьох дослідників, таких як Аристотель, Вольтер, І. Г. Гердер, І. Кант, В. Фон Гумбольдт, Л. Шпитцер, Ф. Боас та ін. Будь-яка суспільна епоха завдяки безперервним політичним, економічним, культурним взаємозв'язкам, що майже ніколи на довгий час не припинялися між державами і націями, характеризується у кожній національній мові своїм конкретним словниковим запасом. Виникнення нових слів-назв на позначення наукових, соціальних, політичних та інших понять в одній мові ніколи не обмежувалося рамками цієї мови, а завжди запозичувалося (через переклад) іншими мовами, створюючи спільний інтернаціональний словник різних мов. Кожен шар такої лексики завжди безпомилково визначає історичний період, часто навіть дату входження слова в національний лексикографічний ужиток. Досить значний шар лексики в кожній розвиненій мові вводиться виключно завдяки перекладу. У наш час, у добу інформаційної навали, розвитку науки та техніки, а також появи багатьох нових національних держав, які сприяють розвитку міжнародних відносин, масштаби перекладацької діяльності неймовірно зросли, що дає змогу говорити про початок нового етапу в історії перекладу. Переклад у сучасному світі виступає важливим засобом спілкування між індивідами, які розмовляють різними мовами й належать до різного лінгвокультурного ареалу. У такому контексті переклад розглядають як особливий вид міжкультурної комунікації. Головним суб'єктом комунікації є людина, яка для забезпечення своєї життєдіяльності вступає у взаємозв'язок з іншими людьми. 70% свого часу людина витрачає саме на комунікацію. Без ефективного ведення зв'язку зупинилося б чимало виробничих процесів. Система людських взаємин опосередковується культурою, яка визначає характер і ефективність людського спілкування. Процес міжкультурної комунікації починається зі звичайного визнання факту існування культурних відмінностей між представниками різних культур, що є однією з найважливіших причин непорозуміння, а також їх подолання. Здійснення міжкультурної комунікації можливе, коли комуніканти володіють спільним кодом. Якщо особи, які вступають у комунікативний процес, не володіють спільним кодом, вони не зможуть досягнути взаєморозуміння. Міжкультурна комунікація являє собою атрибут соціокультурного життя суспільства, у соціальному просторі якого відбувається взаємодія з підсистемами культури (всередині окремої культури), між різними культурами, у просторовому і часовому вимірах, а також між суб'єктами-носіями на рівні окремої культури і міжкультурного спілкування. Міжкультурна комунікація розвивається на основі діалогу культур.

Слід зазначити, що термін “міжкультурна комунікація” певною мірою співвідноситься з поняттям “діалог культур”. Найбільш вичерпний аналіз цього явища подано в працях В. Біблера, який наголошує на формуванні нового соціального соціуму культури – форми вільного спілкування людей у її силовому полі [1, с. 32]. Діалог культур – це потреба у взаємодії, взаємному збагаченні, яке передбачає взаєморозуміння, а значить тотожність. Необхідність діалогу культур є умовою самозбереження людства. Важливим актом міжкультурної комунікації є переклад, оскільки він передбачає подолання культурної дистанції між комунікантами і спрямований на забезпечення їх порозуміння. Він руйнує міжмовний та міжкультурний бар'єр. Перекладачі є представниками однієї національно-лінгвокультурної спільноти і, відповідно, повинні мати певну когнітивну базу, тобто певним чином структуровану сукупність необхідних обов'язкових знань як своєї, так і іншої національно-культурної спільноти (так звані – фонові знання), адже ними володіють носії цих мов і ці знання формують специфічний національно-культурний менталітет. Отже, перекладач фактично є посередником у діалозі культур. Це значить, що на ньому, лежить велика відповідальність за комунікантів різних лінгвокультурних ареалів. Головним та найскладнішим завданням перекладача є якомога точніше відтворити оригінал, при цьому враховуючи всі культурні звичаї та манери поведінки, що притаманні народу, до якого належить та чи інша

особистість. Підготовка перекладача, перш за все, повинна бути спрямованою на оволодіння перекладацькою компетентністю – лінгвістичною, семантичною, інтерпретативною, текстовою, міжкультурною. Зауважимо, що надзвичайно важливим для загальної культури сучасної людини є знання про суспільство і культуру народу, мова якого вивчається.

Важливим складником теоретичного вивчення процесу перекладу є опис чинників, під впливом яких здійснюється цей процес. У першу чергу, хід і результат процесу перекладу визначають смислові відношення, які можуть існувати між оригіналом і перекладом у зв'язку з особливостями рівнів змісту, обумовленими системами мови-оригіналу і мови-перекладу. Ці особливості є постійними чинниками, які впливають на будь-який акт перекладу, незалежно від конкретних умов його здійснення. Проте комунікативна модель перекладу наочно показує, що процес перекладу знаходиться і під впливом чинників, які змінюються залежно від конкретних умов, за яких відбувається цей процес. Опис перекладацького процесу не може не враховувати таких чинників, тим паче, їх змінний характер не є показником їхньої вторинності у процесі породження тексту перекладу. Будь-який зі змінних чинників може вирішально вплинути на характер перекладацького процесу. Саме вони в кожному конкретному випадку визначають ступінь необхідності встановлення відношень еквівалентності між оригіналом і перекладом. Змінні чинники, які впливають на процес перекладу можуть бути поділені на три групи. До першої групи будуть належати особливості і характер тексту, який перекладають. У процесі перекладу перекладач може мати справу з найрізноманітнішими оригіналами, які відрізняються один від одного своєю функціональною спрямованістю, часом і місцем породження, жанровою належністю, відношенням до всенародної норми вихідної мови. Усі ці обставини накладають свій відбиток на методи і прийоми перекладу, що використовує перекладач, і на результати перекладацького процесу. Друга група змінних чинників включає різні умови, за яких здійснюється процес перекладу. Сюди належать: спосіб породження оригіналу і перекладу (у вигляді фрагментів усного й письмового мовлення), ступінь співвіднесеності процесів породження оригіналу і перекладу в часі (синхронний, послідовний чи віддалений у часі переклад), обставини, за яких відбувається процес перекладу (терміни виконання, наявність додаткової інформації, ступінь автономності змісту матеріалів, що перекладається, ступінь відповідальності за можливі помилки і та ін.) І, нарешті, до третьої групи будуть належати всі чинники, пов'язані з характеристикою осіб, що беруть участь у процесі перекладу, тобто джерела, перекладача і реципієнта перекладу [3, с. 172–173]. Роль мови у процесі перекладу – така ж, яку вона завжди відіграє в житті суспільства: вона і тут виступає як “важливий засіб людського спілкування” [4, с.11]. Під час оцінювання результатів перекладу важливо враховувати, чи викликає текст перекладу ті само асоціації, що й текст оригіналу, чи робить реципієнт перекладу з отриманого повідомлення ті самі висновки, що й реципієнт першотексту, чи має переклад еквівалентні емоційні та стилістичні характеристики [3, с. 96].

Таким чином, виникає проблема ускладнення комунікації між продуцентом оригіналу й реципієнтом друготвору. Таким чином, переклад як комунікаційний акт базується на поступовому й паралельному спілкуванні автора, перекладача та редактора як продуцентів та потенційного читача як реципієнта готового продукту – тексту перекладу. Від плідної співпраці всіх учасників комунікації залежить передання авторської думки, відтворення повідомлення мовою друготвору та адекватна міжмовна комунікація, що впливає на подальший розвиток культури окремої країни та суспільства в цілому.

Отже, переклад є дуже важливим та необхідним засобом міжкультурної комунікації та має надзвичайну вагу для підтримки безпосередніх зв'язків між комунікантами, які належать до різних лінгвокультурних ареалів. Перекладач також відіграє неоціненну роль в щоденному підтриманні різних контактів зі світом на рівні керівників держав типу ООН, ЄС тощо. До перекладача ставлять високі вимоги, як до особистості з високою культурою та мораллю. Він має бути ознайомлений з основними культурологічними особливостями країни мови-перекладу, тобто мати певні фонові знання. Основне завдання перекладача під час

процесу міжкультурної комунікації – встановити культурний зв'язок між мовцями і подолати мовний бар'єр, при цьому передавши зміст перекладу якомога точніше.

Література

1. Библер В. С. Культура. Диалог культур (опыт определения) / В. С. Библер // Вопросы философии. – 1989. – № 6. – С. 31–42.
2. Корунець І. В. Вступ до перекладознавства / Ілько В. Корунець. Підручник. – Вінниця: Нова Книга, 2008. – 512 с.
3. Комиссаров В.Н. Слово о переводе / В. Н. Комиссаров. – М.: Международные отношения, 1973. – 214 с.
4. Федоров А. В. Введение в теорию перевода / А. В. Федоров. – М.: Издательство литературы на иностранных языках, 1958. – 377 с.
5. Швейцер А. Д. Теория перевода. Статус, проблемы, аспекты. – М., Наука, 1988. – 144 с.